

Udvarhelyszék utolsó főkirálybírája

„Meg kell említenem azon balvéleményt, mely a nagyobb kiterjedésű erdőkkel bíró községekben gyakran otthonos, mely azon hiedelmekből áll, hogy soha se lehet az erdőt kiélni, pedig ha más rendszer nem alkalmaztatik, hamarább fog következni az ellenkező, mint némelyek hinnék, [...]”

/Daniel Gábor: A székelyföldi erdőkről, 1875./

Családja egyik legjelentősebb tagjától, *Daniel Istvántól* - ki 1774-ben 90 éves korában hunyt el -, maradt fenn az a szállóige, mely szerint: „Isten az égben, Mária Terézia Bécsben, Daniel István a székben”. A *Jakab Elek Szádeczky Lajos*: Udvarhely vármegye története a legrégebb időtől 1849-ig c. /Bp., 1901./ műből idézett mondás közel áll a valósághoz: évszázadokon keresztül a főkirálybíroság, ha nem is apáról fiúra szállt, de a Daniel család számos tagja volt Udvarhelyszék közigazgatásának vezetője.

Daniel Gábor (Árkos, 1824-1903, Bp.) 1865-ben, 41 éves korában lett főkirálybíró, miután már 21 évesen - a jogtudományi szigorlat letétele után - Udvarhelyszék hitese (felesketett) ülnöke lett. Majd a megyésítés után, 1875-1892 között Udvarhely vármegye főispáni tisztét töltötte be.

A székelység egyik tevékeny vezetője volt. Nagyrészt neki köszönhető a sepsiszentgyörgyi Nemzeti Múzeum létesítése. Ha nem is volt olyan termékeny szakíró, mint az idézett *Daniel István*, széleskörű érdeklődéséről számos írása tanúskodik. Ide sorolhatjuk az *Erdészeti Lapok* 1875. évfolyamában megjelent, *A székelyföldi erdőkről* c. dolgozatát, mely jelentős forrásmunka mindazok számára, kiknek érdeklődése e tárgykör felé irányul.

Daniel Gábor írásából egy *vegyes székely falu* (Vargyas) 1875. év körüli társadalmi összetételét és az ott uralkodó zűrzavaros erdőbirtok-viszonyokat ismerhetjük meg. A *községi erdő*nek tulajdonosai voltak az úrbéreseket vesztett birtokosok (ún. földbirtokosok, ilyen volt például a mágnás Daniel Gábor), az úrbéreseket nem vesztett birtokosok (ezeket nevezték székely birtokosoknak) és az úrbéresek (felszabadult jobbágyok).

A közös erdők felosztása az 1871. évi LV. törvénycikk alapján végrehajtott *arányosítás* (→ A zabolaiak leveléből, a papolci közhelyekről) alapján történt. Hogy ez például Vargyason mit jelentett, azt *Balogh Edgár* Vargyasi változások c. kötetéből is megtudhatjuk, melyről még lesz szó. (→ A székely sors könyve c. fejezetet.)

Daniel Gábor idézett dolgozatában kifejtette véleményét az *erdei szolgálommal* kapcsolatosan is. (Ez alatt a régi úrbéreseket a földesúr erdejében megillető erdei haszonvételeket, pl. faizást, makkoltatást, legeltetést, gubacs- és erdei gyümölcsök szedését stb. értjük. Az 1848. január 1-jén fennállott szolgálmi jogok - melyek a székely székekben is megvoltak -, fokozatosan szűntek meg.) „Birtoktársaim között a közelebbi időben két terjedelmes *erdőség felosztását* eszközöltem, mely alkalommal mindnyájan beláttuk - olvashatjuk a közölt írásban -, hogy mennyivel becsebb egy oly erdő, melyet *szolgálmány* [szolgalom] nem terhel...” /76./.

Miért volt ez így? Erre is válaszol Daniel Gábor: „Jelenleg minden birtokos, legyen az a legkisebb, magáénak tekinti a községi erdőt; mert nem tudván, hol az ő része, azt ott képzelem, hová erdőlni megy, és így *hajlandó a pusztításra* [...]”

Ezen az állapoton igyekezett az állam az 1879: XXXI. tc. - az erdőtörvény - és az 1898: XIX. tc. - a közbirtokosságok gazdasági ügyvitelét szabályozó törvény - megalkotásával és végrehajtásával változtatni: a községi, közbirtokossági, egyházi, iskolai, tanítói és jegyzői erdők az *erdőtörvény* 17. §-ának rendelkezései alá kerültek, vagyis gazdasági üzemtervek alapján kezeltettek.

Daniel Gábor idézett dolgozatában az erdőkkel bővelkedő vidékeken, a felsőbb népiskolák vagy az ipariskolák mellett létesítendő tanműhelyekben a *kerekesmesterség* tanítását ajánlotta. Hogy mennyire volt foganatja Udvarhelyszék utolsó főbírája javaslatának? Nehéz erre választ adni, annál is inkább mert a *Marosvásárhelyi Kereskedelmi- és Iparkamara* 1891. évre szóló jelentése szerint a legkevesebb kerekesműhely éppen Udvarhely megyében volt (17), a legtöbb pedig Háromszéken, éspedig 65 /141./, ami természetesen nem azt jelentette, hogy csak ennyien tudtak szekeret készíteni. A *kerékgyártást* sokan folytatták, ha nem is főfoglalkozásként. Céhbeli hagyománya a kerekesmesterségnek a kutatott területen elsősorban Marosvásárhelyen volt, ahol a *kerékgyártó céh* „legrégebbi kiváltsága” 1601-ből kelt. Háziparként *Kibéd*en fejlődött ki leginkább, hol a „szekérkerék faragása a falu sajátossága” volt. Századunk 30-as éveiben itt, *Bözödi György* Székely bánja /154./ szerint 120 család volt kerekes.

Az Erdészeti Lapok 1875. évfolyamában közzétett írásában Daniel *fatakaré-kossági* javaslatokat is tett, melyek közül megemlítjük az alábbiakat:

- *kőházak* építése ott, ahol „elegendő alkalmas követ találni, és hol mészhez is könnyen juthatni”;

- „a nagy, kétfelől részben szabad oldalú *kemenczék*” mellőzése;

- valamint a nyers fával történő tüzelésének is, „melynek nemcsak szállítása nehezebb, de sikere is kevesebb” stb.

Daniel Gábor A vargyasi Daniel család eredete és tagjainak rövid életrajza c. munkája 1896-ban jelent meg. Ebből megtudhatjuk, hogy az egykori *Bardóc*z székben is létezett egy *Hatod birtokosság*, Füle község határában. A hat tulajdonos a bardóci, bibarcfalvi, kisbaconi, olaszteleki, száldobosi és vargyasi birtokosságok voltak. Daniel ennek a „hatod birtokosságnak is választott elnöksé-

gét több éven át” viselte. A napjainkban is közismert *Hatod* erdőrezs Nagybacon és Málnásfürdő között van, tulajdonosai Zalán, Oltszem, Málnás, Barót, Bodos és Nagybacon voltak. Az 1876-ban végrehajtott felosztásáról a sepsiszentgyörgyi Megyei Tükörben 1969-ben A Hatod címmel *Kese Jenő* írt tájékoztatást.

Lelkes hangú felhívás jelent meg a Sepsiszentgyörgyön kiadott *Székely Nemzet* 1885. évi több számában. Ebben *Daniel Gábor* és *Ugron Gábor* - szintén közismert politikusa a megyének -, mint „engedményesek” meghirdették a Héjjasfalvától a Gyimesnél levő határszélig terjedő, 213,2 km hosszú vasútvonal építését, mely Zetelakát, Vaslábot, Csíkszentdomokost érintette volna. (Ekkor a Sepsiszentgyörgy - Csíkszereda - Gyimes vasútvonalat még nem építették meg.)

A felhívás nem szegénykedett hangzatos kijelentésekben, melyek jóindulatát ma sem vonhatjuk kétségbe: „Alulírott engedményesek nem látunk legyőzhetetlen nehézségeket, azonban [...] *Zetelakáig a vasutat minden esetben kiépítjük*, hogy hirdesse mindenki előtt: nem Udvarhelymege a hibás, Udvarhelymege fiai nem voltak hanyagok.”

Sajnos, *Petőfi* 1847-ben írt lelkesítő sorai:

„Száz vasutat, ezeret!
Csináljatok, csináljatok!
Hadd fussák be a világot,
Mint testet az erek.”

csak a hirdetés megjelenéséhez voltak elégségesek. A Héjjasfalvától kiinduló szárnyvonal végül is Székelyudvarhelynél megrekedt. (→ Név- és tárgymutató: vasutak, vasúttalanság is).

Az erdélyi törvényhozás és közigazgatás erdőügyi intézkedéseinek rövid története.

J a k á b Elektől.

A magyar királyságban az erdészet ügye, az utóbbi évek alatt, óhajtott jó irányban örvendetes lendületnek indult. Csak az országos erdő-törvény ne késsék soká. Ezt az állami és birtokosi összérdek hathatósan követeli. Erdőkezelésünk oekonomiájában a történeti fejlődés nyomai ugyan kissé elmosultak, mert rendkívül bő erdőjü hazánkban a szükség gyakori és különféle intézkedést nem kívánt; de mégis foglalkozott az erdők ügyével mind a törvényhozás, mind a közigazgatás, különösen a közerdők s az egyes községek erdőinek miként használtatása kérdésében már a hajdani századokban. Az erdélyi részekben II. József koráig inkább csak a használatra s különösen a tulajdonjog védelmére vonatkoztak ez intézkedések, s csak e messzelátó fejedelem terjesztette ki figyelmét azok gyarapítására, különböző fanemek, különböző célokra fordítására s az erdők őrizetére vonatkozólag.

E törvényhozási és közigazgatási intézkedések, az erdőmivvelés mai fejlett állapotában valószínűen kevés gyakorlati értékkel bírnak; mindazáltal azokat ismernünk szükséges, avagy csak azért is, hogy őseink gondolkozását s erdőbirtokaink hajdani állapotát és viszonyait azokból megláthassuk. Ezek mutatni fogják, mily sok század telt el, míg a haza népesség-szaporodása az erdők iránti gondoskodás szükségérzetét felkeltötte; mutatni fogják, hogy eleinte közösen birattak roppant nagy erdőségek, s az „enyim“ és „tied“ vagyis az egyéni erdőbirtoklás alig egy századdal ezelött lett megszokottá s jött életbe. Én az erdélyi törvényhozás és közigazgatás különböző korszakokbeli eljárását, rövidbe vonva össze, csak mintegy ujjmutatásképen e sorokba foglalom. A ki a magyar erdő-ügygyel